

ДУБНО — місто обласного значення Рівненської області, райцентр. Знаходиться на р. Іква (притока Стиру, бас. Дніпра), за 40 км від обл. центру. Залізнична станція. Пobl. міста проходить автошлях Київ–Львів. Площа 27 км². Насел. 39 146 осіб (2001, складає 95,9 % до 1989): українців — 87 %, росіян — 8 %, проживають також поляки, чехи, білоруси, євреї. Вперше згадується під назвою Дубен в Іпатіїв. літописі під 1100. Зокрема повідомлялося, що на з'їзді князів у Витичеві вирішено передати Д. разом з Острогом, Чарторийськом та Буськом князю Давиду Ігоровичу. Є згадки також під 1149 у зв'язку з перебуванням на Волині князя Юрія Долгорукого. У 11–12 ст. — центр уділ. князівства. 1240 Д. зруйнували монголо-татари, згодом воно стало невеликим поселенням. Після смерті Данила Галицького у складі Луцького уділу перебувало у володінні Мстислава Даниловича. Від 2-ї пол. 14 ст. — у складі Великого князівства Литовського. 1386 за дарчою грамотою польс. короля Владислава II Ягайла Д. відійшло князям Острозьким, за правління яких набуло рис середньовіч. міста. Його опорою від ворожих нападів зі Сх. був замок (кін. 15 ст.; закладений К. Острозьким), із Зх. — Луцька брама (16 ст.), з Пн. Зх. — костел і монастир бернардинів (17 ст.), а також острівні монастирі — Чеснохрестський, Спасо-Преображенський (обидва — 15 ст.), Підборецький (1592); у 1665 Г. Пузина заснувала Страклів. монастир. 1507 Д. надано Магдебур. право і доз. від влаштовувати щотижневі базари та щоріч. ярмарок. 1569 включено до складу Луцького пов. Волин. воєводства. Від 1620 — у власності князів Заславських, від 1674 — Любомирських. 1633 у Д. спалахнуло антиуніат. повстання. 1648 під час Визв. війни під проводом Б. Хмельницького містом оволоділи загони М. Кривоноса. Пobl. Д. у жовтні 1648 діяв загін повстанців під керівництвом Федора з Клекотова (нині село Бродів. р-ну Львів. обл.). На поч. вересня 1660 моск. і козац. полки під командуванням рос. боярина В. Шереметьєва обложили Д., де перебували польс. війська, однак поява татар змусила їх зняти облогу. Події кін. 16 — 1-ї пол. 17 ст. відображені М. Гоголем у творі «Тарас Бульба». За Андрусів. перемир'ям 1667 залишилося у складі Польщі. 1670 польс. король Михайло з князів Вишневецьких надав право проводити у місті щорічні чотиритижневі ярмарки. Після смерті Й. Любомирського від 1703 Д. володіли князі Сангушки. 1706 тимчасово захоплене військами швед. короля Карла XII. 1753 князь Сангушко подарував (за ін. даними — програв у карти) місто С. Любомирському. Після 1-го поділу Польщі 1772 — у межах кордонів Австрії. 1774 до міста перенесені львів. контрактів ярмарки, найбільші в Україні (збирали до 30-ти тис.

учасників, від 1797 — у Києві). 1792 ірланд. садівник Д. Міклер (похов. у Д., за рад. влади могила та надмогил. пам'ятник були знищені) заклав у дубен. урочищі Палестина парк. За 3-м поділом Польщі 1795 — центр Дубен. округу Поділ. намісництва Рос. імперії, від 1797 — повіт. місто Волин. губ. За польс. та рос. часів було осередком торгівлі хмелем. Від 1800 — резиденція одного з нащадків франц. династії Бурбонів принца Конде. На поч. 19 ст. місто перетворено на прикордон. пункт пobl. рос.-австр. кордону, в якому стояв знач. військ. гарнізон (1806 очолював М. Кутузов, 1810 та 1811 — Д. Дохтуров). Від 1838 тут почало працювати прядил. підприємство. 1871 Й. Любомирський продав Д. з аукціону Є. Барятинській, згодом воно відійшло до військ. відомства. Відкрита 1873 залізнична колія Здолбунів–Д.–Радивилів сприяла розвитку промисловості. На 1900 у Д. вже мешкало понад 14 тис. осіб, 1905 відкрито приватне жін. училище, 1909 — чол. г-зію. Під час 1-ї світової війни — прифронт. місто, у серпні 1915 — червні 1916 займали австро-угор. війська. У відповідь на судовий процес над учасниками «братання» (одна з форм протесту проти війни солдатів країн, які воюють між собою) 20–21 вересня (3–4 жовтня) 1917 у Д. відбулося повстання гарнізону рос. армії. У ході воєн. дій 1918–20 влада неодноразово змінювалася. 1920–39 — у складі Польщі, від 1939 — УРСР. Від 1940 — райцентр (1940–92 — Дубнівського, від 1992 — Дубенського р-ну) Ровен. (нині Рівнен.) обл. Простір від міст Радехів і Броди до Д. та Луцька наприкінці червня 1941 був гол. р-ном боїв механіз. корпусів Пд.-Зх. фронту Червоної армії (8069 танків) з нім. 1-ю танк. групою (799 танків), унаслідок яких рад. війська зазнали поразки. Під час нім.-фашист. окупації (29 червня 1941 — 17 березня 1944) в околицях Д. діяв партизан. загін. До серед. 1950-х рр. продовжувало боротьбу підпілля ОУН-УПА.

У 1990–2000-х рр. на подвір'ї замку виявлено сліди поселення бронз. віку, доби раннього заліз. віку, пізньорим. часу, залишки житл.-госп. будівель кін. 10 — 1-ї пол. 13 ст., на околицях міста в урочищі Червоний пагорб відкрито багаточисл. поселення від мезоліту до пізньорим. доби та локалізовано залишки Підборец. монастиря.

Гол. підприємства: ВАТ «Дубно-молоко», «Дубен. завод гумовотех. виробів», «Дубно-будматеріали»; ТОВ «Зевс ЛТД» (переробка м'яса), «Дубен. ливарно-мех. завод», «Дубен. хлібозавод», «Сезам-Дубно» (кондитер. виробн.). У місті — 6 заг.-осв. шкіл, г-зія, школа-гімназія, школа-дитсадок, 6 дитсадків, міжшкіл. навч.-вироб. комбінат, училище культури і пед. коледж Рівнен. пед. інституту, мед. коледж; Будинок дітей та молоді,

ДЮСШ, станція юних техніків; міська лікарня, поліклініка, лікарня матері та дитини, стомат. поліклініка, наркодиспансер, СЕС, вет. лікарня; рай. і міський Будинки культури, 7 б-к, дит. школа мистецтв; 2 готелі, відділ. 6-ти кредитно-фінанс. установ. 12 колективів худож. самодіяльності мають звання «народний» і «зразковий», 6 колективів худож. самодіяльності є лауреатами міжнар., всеукр. конкурсів та фестивалів. Від 1997 функціонує Дубен. організація НСПУ, членами якої є Л. і М. Пшеничні, М. Тимчак, Я. Мельник та ін. Виходять газети «Вісник Дубенщини», «Скриня», «Наше дзеркало», «Дзеркало плюс», «Укр. вісник», діє місц. телебачення. 1993 у місті створ. **Дубенський історико-культурний заповідник державний**. Реліг. громади: УПЦ КП, РКЦ, християн віри євангельської; діють Свято-Микол. жін. монастир, **Дубенський Свято-Варваринський жіночий монастир** (обидва — УПЦ КП). У Д. побували мандрів. філософ і поет Г. Сковорода (1750 та 1753), польс. король С. Понятовський (1781), Т. Шевченко (1846; за завданням Археогр. комісії провадив дослідж. пам'яток історії та архітектури), композитор М. Лисенко (1867; збирав матеріали для опери «Тарас Бульба»), рос. письменник О. Толстой (1916). З містом пов'язані життя і діяльність середньовіч. просвітителів, публіцистів, перекладачів, поетів о. Віталія, Д. Наливайка (брат кер. козац. повстання 1595–96 С. Наливайка), М. Смотрицького, К. Саковича, І. Вишенського, польс. театр. діяча В. Богуславського (1780 здійснив постановку низки п'єс, зокрема й власної — «Генріх IV на полюванні»), польс.

вченого, діяча у галузі освіти Т. Чацького; тут пройшли дит. роки письменника **В. Короленка**, поета, літ. критика **В. Поліщука**, письменника **М. Ледеянка**; навч. у серед. спец. закладах політ. діяч, літературознавець, академік НАНУ **М. Жулинський**, письменники **О. Ірванець**, **А. Листопад**, **І. Сидорчик**, **Є. Шморгун**, громад. діяч, педагог **В. Галета**. Серед видат. уродженців — бібліограф, книгознавець **Я. Берман**, літературознавець **І. Мирончук**; громад. діячка **Г. В'юн**; письменник, публіцист, громад.-політ. діяч **В. Гришко**, режисер-документаліст, сценаристка **Є. Григорович**; художник **В. Гришин**, майстрині гаптування **Г. Бабиш** та її донька **Л. Загальська**; композитор, віолончеліст, муз. критик **М. Букиник**; спортсмени **Л. Камлочук** та **А. Шарикін** (веслування на байдарках і каное), **О. Чужда** (велогонщик). Встановлено пам'ятники Т. Шевченку, М. Пирогову, Герою Рад. Союзу **І. Іванову**, воїнам-афганцям, монумент Героям танк. битви, пам'ятні знаки жертвам фашист. геноциду; мемор. дошки — О. де Бальзаку, Т. Чацькому, В. Богуславському, М. Лисенку, археологу **І. Свешнікову**, краєзнавцю, просвітителю **І. Лозов'юку**, письменнику **А. Мальчевському**, тувин. добровольцям.

Рекомендована література

1. Дубно, княжий мій граде!: Краєзнав. нарис. Дубно, 2001;
2. Дубно та його замок // Музеї України. 2006. №4 (16).

Е. А. Шевчук

Фотоілюстрації

Бібліографічний опис:

Дубно / Е. А. Шевчук // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-22551>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України (докладніше).